

VAGYONVISSZASZOLGÁLTATÁS ERDÉLYBEN

A román állam harminc évvel a rendszerváltás, és tizennégy évvel az Európai Unióhoz való csatlakozást követően még mindig nem teljesítette a már a NATO-csatlakozás feltételeként 2001-től vállalt kötelezettségét, hogy visszaszolgáltassa a szocialista rezsim által jogellenesen elkobzott vagytonokat jogos tulajdonosainak. Az 1945 és 1989 között az állam által jogtalanul elkobzott javak visszaszolgáltatására az évek során több törvény is született, amelyek arra voltak hivatottak, hogy kártalanítsák a jogsértést elszenvedő polgárokat. Azonban ez a helyzet máig sem rendeződött.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága ezernél is több magánszemély keresete nyomán 2010-ben meghozott ítéletében arra kötelezte Romániát, hogy 2012 júniusáig léptesse életbe a kárpótlásokkal kapcsolatos jogorvoslat működőképes lehetőségét, illetve zárja le az évtizedek óta húzódó ügyeket. Ennek eredményeként született meg a 2013. évi 165-ös számú törvény, amely jelenleg a hatályos jogszabály a visszaszolgáltatási eljárást illetően.

Előrebocsájtjuk, hogy a 165-ös törvény céljával ellentétben a visszaszolgáltatásért vívott harcnak közel sincs vége. Jelenleg a romániai illetékes hatóságok több lezárt visszaszolgáltatási pert nyitnak újra, mint amennyit lezárnak. Úgy próbálják tehát ebben a sokszor kaotikus és abszurd rendszerben a visszaigénylők felmenőik birtokait, családi örökségüket megmenteni az enyészettől, hogy az állami szerveknek az érdekében pont az ellenkezője áll.

Az alábbiakban megpróbáljuk bemutatni az erdélyi visszaszolgáltatás jelenlegi helyzetét.

Az eljárásról röviden

A rendszerváltás után először a földterületek, erdők visszaszolgáltatására hoztak törvényt, majd a belterületek és más ingatlanok

esetében is született jogszabály, így születtek a visszaszolgáltatás tárgya szerint a következő jogszabályok:

- 1991. évi 18-as törvény - amely a külterületek restitúciójára vonatkozik;
- 1999. évi 83-as sürgősségi kormányrendelet - a nemzeti kisebbségi közösségek ingatlanjainak visszaszolgáltatásáról;
- 2000. évi 94-es sürgősségi kormányrendelet - amely az egyházi javak visszaszolgáltatására vonatkozik;
- 2001. évi 10-es számú törvény - amely a belterületek restitúciójára vonatkozik és a visszaszolgáltatások esetében az általánosan alkalmazandó jogszabály;
- 2013. évi 165-ös törvény - amely a restitúciós folyamatok befejezésére vonatkozik;

A 2001. évi 10-es számú törvény kimondja, hogy visszaigényelhetők mindazok az ingatlanok, amelyeket az 1950. évi 92-es számú rendelet, az 1948. évi 119-es törvény, az 1948. évi 410-es rendelet, az 1954. évi 478-as rendelet, az 1951. évi 111-es számú rendelet, az 1940. évi 139-es számú törvény alapján, valamint politikai bűncselekmények miatti ítélet részeként, adó be nem fizetése miatt elrendelt büntetésként, a hivatalos közlönyben nem publikált bármely jogszabály alapján kobzott el a román állam, valamint bármely más olyan esetben, amikor jogalap nélkül történt az ingatlan elkobzása.

Az 1991. évi 18-as törvény szerint visszaigényelhetők azok a területek, amelyeket az 1945. évi 187-es törvény alapján államosítottak. Visszaigénylésre jogosultak azok a magánszemélyek és jogi személyek, akik az elkobzás pillanatában az ingatlan jogos tulajdonosai voltak, valamint ezek jogutódai, kivéve az állami szerveket, amelyekre az előbb említett törvény nem vonatkozik.

Az eljárás megkezdéséhez a jogosultnak írásbeli kérelmet kell benyújtaniuk ahhoz az állami szervhez, amelynek tulajdonában áll az ingatlan, ez lehet egy település polgármesteri hivatala, állami válla-

lat, bármely jogi személy, amelyben az állam többségi tulajdonos. A kérelemnek tartalmaznia kell a jogosult adatait, a visszaigénylendő ingatlanra vonatkozó adatokat, amelyek alapján be lehet azonosítani azt, valamint az ingatlan becsült értékét és bármely olyan iratot, amellyel bizonyítani tudja a jogosultságát (adásvételi szerződés, születési bizonyítvány, halotti bizonyítvány, hagyaték stb.).

A hivatalos szervek értesítésétől kezdődően tilos a közigazgatási eljárás végéig az igényelt ingatlan bármilyen nemű elidegenítése, koncesszionálása, bérbe adása, jelzálogosítása, az ingatlan rendeltetésének megváltoztatása. Minden ilyen és hasonló szerződés semmis.

A visszaszolgáltatást az állami vállalat vezetőjének vagy a település polgármesterének, esetenként a megyei tanács elnökének határozata alapján rendelik el, erre a törvény egy 60 napos korlátot szab meg. A 18-as törvény esetében a földelosztó bizottság az erre illetékes szerv, amely az így kiállított határozatot 10 napon belül kiközli az igénylőnek, innen folyik egy 30 napos határidő, amely alatt az igénylő megtámadhatja a döntést. A meg nem támadott határozatnak jogi kötő ereje van, közokirati minőségében azonnal végrehajtható, ez magával vonja az ingatlan telekkönyvi átírását is.

Azonban a birtokba helyezéshez és a visszaszolgáltatási eljárás befejezéséhez még szükséges az ingatlan konkrét beazonosítása, ez sok esetben földmérés és egyéb szakértői vélemény alapján történik. Csak ezután kerülnek kiállításra a birtoklevelek. Ha nem természetben való visszaszolgáltatásról beszélünk, a csereterületet ugyanúgy felméri és felértékelik. Amennyiben pénzbeli kárpótlást ítél meg a földosztó bizottság, a teljes dokumentációt köteles elküldeni az Országos Tulajdon- visszaszolgáltatási Ügynökségnek (*Autoritatea Națională pentru Restituirea Proprietăților - ANRP*), amely megvizsgálja az iratcsomót, megállapítja az ingatlan értékét és meghatározza a kártérítés összegét.

A 165-ös törvény által a jogalkotó létrehozott egy új intézményt, az Ingatlan-visszaszolgáltatással foglalkozó Nemzeti Bizottságot (*Comisia Națională pentru Compensarea Imobilelor - CNCI*), amely mindazon kártérítési igény elbírálására hivatott, amelyeket vagy a

törvény életbelépése előtt az ANPR elé terjesztettek, valamint azokat is, amelyeket ezután nyújtanak be.

A visszaszolgáltatás buktatói

Alig van olyan erdélyi család, amely a törvénytelenül elkobzott ingatlanok helyzetével ne találkozott volna, ne lenne közvetlenül vagy közvetve érintett. Mégis hiányos a tájékoztatás ezen a területen, sőt, a jogi egyetemen a visszaszolgáltatásról csupán említést tesznek, részletbe menően – ahogy szükséges lenne – nem tanítják. Gyakorlati példákkal az egyetemi oktatás során aligha találkoznak a diákok, amely csak a fő tantárgyakra koncentrálnak. A törvényváltozásokra és a bonyolultabb helyzetekre nem készíti fel az egyetem a diákokat. Épp ezért még a jogászoknak is problémát okozhat egy-egy komplexebb ügy megoldása, hiszen akik nem kerültek mentoruk által, szakmai gyakorlatuk vagy bojtáréveik során közelebbi kapcsolatba az ilyen ügyekkel, azok nagyon nehezen tudnak autodidakta módon ezen a jogterületen érvényesülni.

Az én generációm, vagyis akik 2006 és 2010 között voltunk egyetemisták, azt hittük, hogy nekünk már nem kell ezekkel az ügyekkel foglalkoznunk. Akkoriban ezek a visszaszolgáltatások javában zajlottak, az ismerősi körből összeszedett információkból kiindulva abban reménykedtünk, hogy hamar lecsengenek az ügyek. Azonban a gyakorlat később az ellenkezőjét bizonyította. A visszaszolgáltatás jelenleg is aktuális probléma, az ügyek az idő múlásával egyre nehezebben megoldhatók és egyre több ideig tartanak, ráadásul az eddigi sikeres visszaszolgáltatások megtámadása miatti perek tovább bonyolítják a helyzetet. Úgy tűnik, hogy ez egy véget nem érő történet Erdélyben.

Sokan úgy gondolják, hogy csak a nagyobb birtokok, nemesi családok által visszaigényelt ingatlanok, erdők, földterületek, kastélyok, iskolák vagy egyházi javak esetében vannak nehézségek. Valójában hasonló akadályokba ütköznek az egyszerűbb esetek is, ahol a tét „csupán” pár hektár terület, viszont a médiában alapvető-

en csak a nemesi családok, iskolák és egyházi épületek történetével találkozunk. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a nehézségek nem csak ezek esetében merülnek fel, sőt. Egy átlagember hajdani ingatlanainak helyzetéről még kevesebb irat vagy dokumentáció marad fenn, ami alapján elindulhat az eljárás.

A jogszabályok alapján először egyszerűnek tűnt az elkobzott javak visszaszolgáltatása. A 165. számú törvény három konkrét megoldást kínál, mégpedig elsősorban a természetben való visszaszolgáltatást, ha ez nem lehetséges akkor egy másik ingatlannal való kárpótlást, amelynek értéke természetesen a visszaigényelt ingatlan értéknek megfelelő kell legyen, vagy ha nem létezik az adott önkormányzat magántulajdonában ilyen rendelkezésre álló ingatlan, a törvény végső esetben a visszaigénylők pénzügyi kártérítését írja elő. Az eljárást adminisztratív úton 5 éven belül meg kell oldani, amennyiben ezt a határidőt az önkormányzat nem tartja be, a visszaigénylőnek rendelkezésére áll egy 6 hónapos időkeret, amelyben a visszaigénylési eljárás lefolytatását kérvényezheti bírósági úton is. Az alapvetően egyszerű eljárás a gyakorlatban azonban igencsak sok, meglehetősen kellemetlen „meglepetést” okozott a károsultaknak, mint például az önkormányzatok részéről a rendszeres időhúzás, a képtelen kibúvók keresése, az eljárás ellehetetlenítése, vagy a törvénytelen visszaállamosítások.

Az idő, vagyis inkább az eljáró szervek részéről legtöbbször alkalmazott időhúzás a visszaszolgáltatási eljárás legnagyobb ellessége. Az ingatlanok és a visszaigénylők helyzete folyamatosan változik, amely megnehezíti, sokszor ellehetetleníti az ügyek való és igazságos megoldását. Alapvetően a 165-ös törvény célja a visszaszolgáltatási eljárások befejezése, még a jogszabály nevében is szerepel az eljárás mielőbbi lefolytatása. A törvény által kínált megoldások egyszerűnek tűnnek, éppen ezért a visszaszolgáltatási eljárásnak elfogadható időn belül lefolytathatóknak kellene lennie. Azonban a valóságban a gyakorlat teljesen más tendenciákat mutat: akár egy egyszerűbb ügy is évtizedekig eltarthat. Ez pedig legtöbb esetben magának az eljáró hatóságnak a hibája és csak nagyon ritkán a visszaszolgáltatást igénylő felé.

Az évtizedes időhúzások által okozott károk elszenvedői maguk a visszaszolgáltatásra jogosultak. Ez az idő alatt generációk váltják egymást, az utódok pedig sem az akkori tényállásnak, sem a kellő bizonyítékoknak sincsenek legtöbb esetben már a birtokában. A visszaigénylők nem ismerik az egykori családi ingatlanok helyzetét, amelyet már legtöbbször apáik, nagyapáik nevében igényelnek vissza, vagy az általuk kezdeményezett eljárást folytatják. Az idők során szétszóródott családtagok nem tartják egymással a kapcsolatot, a külföldön letelepedett visszaigénylő sorsa pedig még inkább elnehezedik. Sok esetben csak hiányosan sikerül összeállítani a visszaigényléshez szükséges iratcsomót, mivel nem tudják a családtagok iratait beszerezni, amellyel az ingatlanok helyzetét vagy saját jogutódi/örökösi minőségüket bizonyíthatják, mint például a hagyatéki végzéseket, születési és halotti bizonyítványokat stb. Az eljárás emellett költséges, a szakértői felmérések is mind időbe és pénzbe kerülnek, sok esetben pedig erre a visszaigénylőnek nincs meg az anyagi kerete.

Sokszor nehézséget okoz, hogy a jogosultak nem tudják bizonyítani a tulajdonjogukat, mivel az ingatlannyilvántartási rendszer nagyon kaotikus, a telekkönyvezés sok esetben nem lett aktualizálva. Így a visszaigénylők sok esetben zsebszerződések alapján kénytelenek kibogozni az ingatlanok helyzetét, amely akadályozza és időben kitolja az eljárást. Jogszabályi rendelkezés nem szól konkrétan arról, hogy milyen bizonyíték elégséges a tulajdonjog bizonyításához, amely így rést hagy a többféle értelmezés és a joggyakorlati megosztottság lehetőségének.

Habár az Emberi Jogok Európai Egyezménye az első Protokollban védi a tulajdonhoz való jogot, és ezen az alapon Románia többször is el lett ítélve a strasbourgi Emberi Jogi Bíróságon, ezek az ítéletek csupán kártérítést szabnak meg az érintettek részére, valós jogi kötő erejük nincs. A másik fontos tény, hogy az Európai Unió nem rendelkezik a rendszerváltás előtt elkobzott javak visszaszolgáltatásáról, ezek a tagállamok hatáskörébe tartoznak, ezért az uniós szervek előtti jogérvényesítés fölöttébb nehézkes ebben a témában.

A hosszú évekig elhúzódó ügyek során sok esetben hosszú ideig nem történik semmi előrehaladás az ügyben, majd hirtelen egy levél várja az érintettet, hogy az iratcsomó kiegészítésre szorul. Ennek alapvetően örülnie kellene az érintettnek, hiszen azt jelenti, hogy a hatóságok foglalkoznak az üggyel, viszont az örömük nem tart sokáig: a visszaszolgáltatáshoz szükséges iratcsomó kiegészítésére ugyanis nagyon rövid, 30 napos jogvesztő határidőket szabnak meg, amely sok esetben egyszerűen lehetetlenné teszi az eljárás lefolytatását. Ilyen eset, ha az adott iratot valamelyik különleges szerv archívumából kell beszerezni, ahol az általános várakozási idő jóval több, mint 30 nap. Amennyiben a kért kiegészítést adott időn belül nem sikerül a visszaigénylőnek letenni, az eljárás bezárul és jogérvényesítésre más módon már nincs lehetőség, a határidők jogvesztők.

Miért húzódnak mégis az ügyek, ha a törvényszöveg alapján egyszerű megoldásokat kínál, amelyeket könnyen alkalmazhatnának az eljáró szervek? Legtöbb esetben, ahogy már említettük a csúszás rosszhiszeműség vagy egyszerűen hanyagság, inkompetencia eredménye. Hiányosak a telekkönyvek, hiányosak vagy egyáltalán nincsenek parcellázási tervek, a többféle földnyilvántartási rendszer hiányos egyeztetése miatt a hivatalokban is teljes a káosz. A benyújtott kérésekre sokszor évekig nem jön válasz, habár a törvény előír egy 30 napos határidőt, amelyet az önkormányzatok rendszeresen figyelmen kívül hagynak. Ha mégis érkezik válasz, akkor azok nagy része a helyzet komplexitására hivatkozik, hárít, kitérő válaszokat ad, hogy már folyik az ügy, már dolgoznak rajta. Valódi megoldások nem születnek. A gyakorlatban megtörténik, hogy egy-egy településen a földosztó bizottság 5-6 éven keresztül nem ül össze, nem állítják ki a birtoklevelet, habár bírósági határozat van rá. Ebben az esetben az érintettek kérhetik a bírósági határozat végrehajtását. A gyakorlatban több esetben szabtak ki nagy összegű, 100-1000 lej/nap nagyságrendű bírságokat, azonban ez sem bizonyul eléggé hatékony kényszerítő erőnek az önkormányzatokkal szemben, amelyek egyedül a Számvevőszék vizsgálatától tartanak. Sok településen arra hivatkoznak, hogy technikai okok

miatt vagy anyagi források hiányában nem készülnek el időben a parcellázási tervek és az ingatlanok felmérése. Máskor inkább hártanak, arra hivatkozva, hogy a Kataszteri és Ingatlannyilvántartási Hivataltól negatív választ kapott az iratcsomó.

Emellett többször egymásnak ellentétes válaszok érkeznek ugyanarra a kérésre a földosztó bizottságtól. Több esettel találkoztunk már, amikor az egyik válaszban azt írták, hogy az adott ingatlant senkinek nem lehet visszaszolgáltatni, majd később azt, hogy a birtoklevelet kiállították egy másik tulajdonosnak.

Olykor az is problémát okozhat, hogy a szóban forgó földterületek több közigazgatási egységhez is tartoznak, illetve a közigazgatási egységek határai módosulnak az idők során. Gyakran találkozhatunk olyan helyzetekkel is amikor, habár az adott ingatlant, földterületet természetben visszaszolgáltatták, a régi tulajdonos nem tudja tulajdonjogát szabadon élvezni, hiszen koncessziós szerződést kötöttek időközben az ő területére, ahol sok esetben még építkezési engedélyek is ki voltak bocsájtva és ingatlanok is épültek az adott földterületre. Ezek a szerződések sokszor potom áron, viszont maximális 49 éves megengedett időszakra kötődnek. Az ilyen visszaszolgáltató ingatlant esetében kötött koncessziós szerződésekben az új tulajdonos átveszi az állam helyét, mint jogutód, s mivel ezeket a közjó és közérdek védelme jogcím alatt védi a törvény, felbontásuk nem lehetséges. Ebben az esetben hiába történik meg a visszaszolgáltatás, az adott feltételek lehetetlenné teszik a tulajdonos számára a tényleges használat jogát, valamint a nevetségesen alacsony bér sokszor még az ingatlan adóját sem fedezi, amelyet viszont a tulajdonos és nem a bérlő köteles fizetni.

Abban az esetben, ha az adott ingatlant bizonyos okok miatt ténylegesen nem lehet visszaszolgáltatni természetben, életbe lép a második lehetőség, vagyis a csereingatlan. Alapszabályként minden település köteles egy listát összeállítani, amelyen feltünteti a tulajdonában lévő szabad ingatlanokat, amelyeket a jogosultak igényelhetnek. Az esetek nagy többségében a listák vagy nagyon keveset, vagy egyáltalán nem tartalmaznak ilyen ingatlanokat, legyen szó akár városról vagy falusi településről. Azt nem tudjuk megál-

lapítani, hogy a rosszhiszeműség vagy a hanyagság-e a befolyásoló tényező ezekben az esetekben, de az bizonyos, hogy ellehetetlenítik a jogosultak helyzetét. Ezt a helyzetet próbálta korrigálni a Legfelsőbb Ítéő és Semmitőszék jogegységesítési döntésével, amikor is úgy értelmezte a jogszabályt, hogy a listán nem szereplő, de *de facto* elérhető ingatlanok is kérhetők csereingatlanként, amennyiben ezeket azonosítják és igénylik a jogosultak kérelmükben. Látszólag ez a döntés megkönnyítette a visszaigénylők helyzetét, akiknek az állam természetben már nem tudta visszaszolgáltatni az elkobzott ingatlanokat. Az új szabályok szerint, olyan ingatlanokat is lehet cserébe adni, amelyek, habár nem szerepelnek az előbb említett listán, állami tulajdonban vannak és szabadok.

Talán nem kell sokat gondolkodnunk, hogy rájőjjünk, hogy ez az új rendelkezés valós változást nem hozott a visszaigénylők helyzetében, hiszen egy százhektáros alapterületű városban azonosítani a sokszor rosszul nyilvántartott adatok szerint ezeket az állami tulajdonban levő és úgymond szabad ingatlanokat még egy szakértőnek is óriási munka, nemhogy egy hétköznapi embernek. Ha mégis sikerül találni egy megfelelő ingatlant, az önkormányzat gyorsan és csendben intézkedik, hogy találjon egy olyan kiskaput – általában a közjó és közérdek címen – hogy az adott ingatlan visszaszolgáltatását visszautasíthassa. Gyakran előfordulnak olyan esetek, amikor a cserébe igényelt ingatlant a per során az állam magántulajdonából áthelyezik az állam köztulajdonába.¹

Sok esetben a felajánlott csereingatlan valós értéke nem egyezik meg az eredeti ingatlanéval: például egy Kolozsvár központjában levő földterület esetében, amelyet a kommunista rendszerben államosítottak és az évek során ide irodaépületet építettek, természetben már nem lehet visszaszolgáltatni a régi tulajdonosnak, viszont

¹ A köztulajdonról és annak jogállásáról szóló 213/1998 sz. törvény funkciója alapján különbséget tesz állami köz- illetve magántulajdon között. Előbbi kategóriába a közérdekű funkciót ellátó ingatlanok tartoznak (pl. minisztériumi épület, állami fenntartású kórházak...stb), utóbbiba pedig az ilyen rendeltetéstől mentes ingatlanok (pl. állami tulajdonban lévő lakópark). E distinkciót a vagyon-visszaszolgáltatás szempontjából az teszi relevánssá, hogy restitúciós eljárás keretében az eredeti tulajdonosnak csak állami magántulajdont lehet visszaszolgáltatni.

cserébe ajánlottak a város külterületén egy kaszálót, amely azonos nagyságú terület az eredetivel, azonban az értéke meg sem közelíti azt, amelyet a központi ingatlan ért a visszaigénylés pillanatában.

A törvény biztosít egy utolsó lehetőséget a jogosultaknak, hogy azokban az esetekben, amikor sem természetben, sem csereingatlanban nem lehetséges a visszaszolgáltatás, végső megoldásként kártérítést szabnak ki. Eddig ezt az Országos Visszaszolgáltatási Hivatal állapította meg, de a 165-ös törvény értelmében egy új intézmény illetékes, mégpedig a CNCI. Az eljárás korántsem egyszerű, s nem igazságos, ugyanis a felértékeléshez a jogszabály a 2012-ben érvényes közjegyzői ingatlan felértékelések szerinti összegeket határozza meg, amelyek sokkal alacsonyabbak, mint a jelenlegi értékek, tekintettel az ingatlanpiaci árak gyors növekedésére. Az így meghatározott értéket pontokban fejezik ki, ahol egy pont 1 lejnek megfelelő összeg. Amennyiben nem lehet meghatározni az ingatlan pontos helyzetét, akkor a zónára jellemző legkisebb érték szerint kell felértékelni, holott a logikus és igazságos megoldás az átlagár lenne. Az még csak nem is meglepő, hogy a felértékelés hosszadalmas és a felkínált összeg elenyésző az elszenvedett kár mellett, de az igazi probléma, hogy ennek a folyósítása is évekbe telik, jogszabály szerint a jogosult 3 éven belül igényelheti a pontok pénzbeli kifizetését, amely kötelezettségét az állam 5 éven belül kell teljesítse.

A másik nagy probléma, hogy amíg egyes ingatlanok soha nem kerültek vissza az eredeti tulajdonosok, azok sem érezhetik magukat biztonságban, akiknél ez már megtörtént, végleges ítélet született. Ezekben az esetekben ugyanis az állami szervek több módon indíthatnak visszaállamosítási pert. Visszaállamosítás alatt értünk minden olyan helyzetet, amikor az egyszer már visszaszolgáltatott ingatlan újra az állam birtokába kerül. A legtöbb ilyen esetben felülvizsgálatot vagy semmisségi panaszt nyújtanak be. Ezekben több dologra is hivatkozhatnak, például arra, hogy a visszaigénylő valójában nem is jogosult az ingatlanra, nem leszármazottja annak a személynek, akitől elkobzásra került az ingatlan, nem volt helyes a visszaszolgáltatási eljárás, sőt, olyan indok is bőven akad, amikor

az állami szervek azt próbálják bizonyítani, hogy az eredeti tulajdonos háborús bűnös volt, így az örökösök nem jogosultak a visszaszolgáltatásra.

Végső következtetésként arra jutunk, hogy a román állam időhúzása nyilvánvaló a visszaszolgáltatási perek esetében. Attól függetlenül, hogy Romániában alkotmányos jog a tulajdonhoz való jog, valamint ennek védelmére és a kommunista rezsim visszaéléseit elszenvedő áldozatok kárpótlására a NATO és az EU előtt ígéretet tett, semmilyen érdemi előrelépés nem történt az elmúlt évek alatt. Az időhúzással, hátrítással, érezhetően politikai háttérű kifogásokkal ellehetetlenített perek során a hétköznapi emberek mindennapos harcát láthatjuk a mai napig. Azonban egy nagyon fontos dolgot figyelmen kívül hagynak, amikor akadályozzák a restitúciós eljárást, amellett, hogy erre semmi joguk nincs: a visszaszolgáltatott ingatlanok, legyenek azok akár iskolák, kastélyok, vagy kisebb földterületek, gondos tulajdonosok kezében felvirágoztathatják a családok, a település, a közösség életét, munkalehetőséget kínálnának, a turizmus fejlődését eredményeznék, amely nem csak az erdélyi magyarságnak, de egész Romániának hasznára válna.